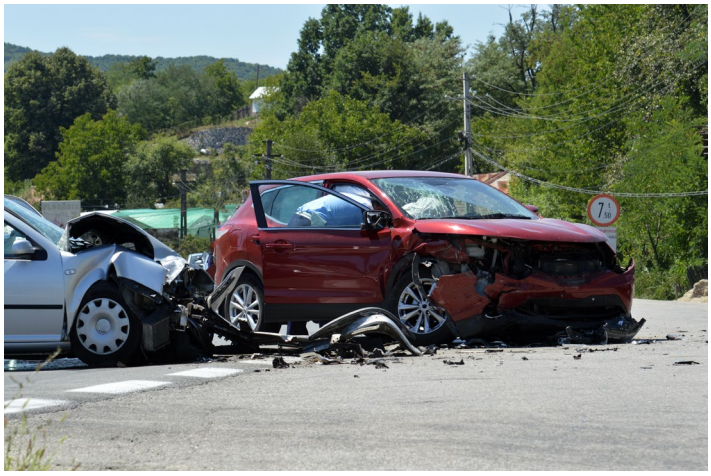
# Grzech pierworodny

## *Doświadczenie nieporządku świata i pierwotna sprawiedliwość*



Akademia Katolicka w Warszawie · Licencjat Kanoniczny · Rok akademicki 2026/2027

Teologia ogólna · Dogmatyka · o. dr Janusz Pyda OP

Spotkanie 01 · 15 października 2026 · Notatki do nauki

## 1 Zakres i metoda wykładu

Problematyka grzechu pierworodnego zostaje podjęta w perspektywie **systematycznej**. Zasadniczym zadaniem jest zrozumienie samego zagadnienia, jego wewnętrznych powiązań oraz znaczenia dla innych obszarów teologii. Materiał historyczny będzie potrzebny, ponieważ poszczególne pytania i sposoby ich rozwiązywania pojawiały się w określonych okolicznościach. Historia rozwoju nauki pozostaje jednak elementem służącym rozumieniu problemu, a nie główną zasadą konstrukcji całego kursu.

Wykład ma charakter **monograficzny**: skupia się na jednym zagadnieniu, które będzie rozpatrywane z wielu stron. Nie wskazano jednego podręcznika zawierającego całość materiału. Poszczególne książki będą przywoływane w miarę rozwijania kolejnych wątków. Przygotowanie do egzaminu wymaga zatem zachowania ciągłości argumentacji oraz dokładnego przyswajania rozróżnień wprowadzanych na zajęciach.

Rozważania mają rozpocząć się od materiału wcześniejszego niż św. Augustyn. Określanie go mianem „ojca grzechu pierworodnego” może być mylące, jeżeli sugeruje, że dopiero wraz z nim pojawiło się całe pytanie o nieprawidłową sytuację człowieka i świata. Zapowiedziano sięgnięcie do doświadczeń i intuicji obecnych wcześniej, w tym do religii Izraela oraz do kontekstów przedchrześcijańskich i pozachrześcijańskich. Istotne pozostaje również odróżnienie świata Biblii od późniejszych postaci judaizmu. Obecności wcześniejszych intuicji nie należy utożsamiać z istnieniem w każdym z tych środowisk w pełni ukształtowanej chrześcijańskiej doktryny grzechu pierworodnego.

Kurs ma zarazem charakter **międzytraktatowy**. Zagadnienie grzechu pierworodnego bywa omawiane w traktacie o stworzeniu, zwłaszcza w protologii, czyli w rozważaniach dotyczących początków oraz upadku Adama i Ewy. Pojawia się również w antropologii teologicznej, w analizie tekstów biblijnych, w soteriologii oraz w nauce o łasce. Wszystkie te obszary będą potrzebne do zrozumienia przedmiotu. Zapowiedziano ponadto odniesienia do filozofii politycznej, ponieważ pytanie o ludzką kondycję dotyczy także sposobów rozumienia społeczeństwa.

Wykład będzie prowadzony od podstaw z uwagi na zróżnicowanie wcześniejszego przygotowania uczestników. W poszczególnych programach studiów odmienne zagadnienia mogły otrzymywać większy nacisk. Dlatego niezrozumiałe pojęcia trzeba wyjaśniać na bieżąco. Pominięcie jednego rozróżnienia może utrudnić uchwycenie następnego etapu rozumowania, który będzie się na nim opierał.

## 2 Ogólnoludzka intuicja nieporządku

Punktem wyjścia jest doświadczenie wyrażane prostym zdaniem: **„coś jest nie tak z tym światem”**. Ma ono charakter ogólnoludzki. Mogą je podzielać chrześcijanie, wyznawcy innych religii i osoby niewierzące. Jego intensywność zmienia się zależnie od sytuacji życiowej: czasami pozostaje w tle codzienności, a w innych okolicznościach staje się szczególnie wyraźne.

Na pytanie o to, co jest nie tak, można odpowiedzieć przez wskazanie **zła, cierpienia, niesprawiedliwości i śmierci**. Takie odpowiedzi są trafne, ale samo wymienienie pojęć nie daje jeszcze pełnego zrozumienia problemu. Trzeba dostrzec rzeczywistość, do której się odnoszą, oraz towarzyszące jej poczucie, że pewne wydarzenia nie odpowiadają temu, jak rzeczy powinny się układać.

Nacisk na „wyczucie” tej sytuacji oznacza potrzebę osobistego uchwycenia jej znaczenia. Człowiek może znać teologiczne sformułowania i poprawnie je powtarzać, a jednocześnie nie rozumieć, dlaczego w ogóle postawiono pytanie, na które mają odpowiadać. Uważne rozpoznanie doświadczenia pozwala połączyć pojęcia z problemem, który rzeczywiście dotyczy ludzkiego życia. W tym sensie intuicja nieporządku przygotowuje dalszą refleksję intelektualną.

Na tym etapie wspólnym punktem odniesienia jest właśnie doświadczenie. Jego rozpoznanie nie oznacza jeszcze przyjęcia jednego wyjaśnienia pochodzenia obecnego stanu. W toku wykładu zostaną odróżnione samo dostrzeżenie nieporządku, pytanie o to, czy zawsze było tak samo, oraz teologiczna odpowiedź dotycząca grzechu pierworodnego.

## 3 Śmierć oraz niewspółmierność przewinienia i następstw

### 3.1 Różne sposoby doświadczania śmierci

Śmierć jest jednym z najważniejszych doświadczeń ujawniających, że świat nie odpowiada ludzkiej intuicji właściwego porządku. Poszczególne przypadki śmierci nie są jednak przeżywane w jednakowy sposób. Inaczej odbiera się odejście człowieka około dziewięćdziesięciopięcioletniego, który przeżył długie i owocne życie, pozostawał w pojednaniu z Bogiem i bliźnimi oraz odchodzi otoczony wdzięcznością, a inaczej nagłą śmierć osoby młodej.

Także po długim życiu śmierć pozostaje przyczyną żalu i utraty. Możliwe jest jednak równoczesne dostrzeganie dobra całego przeżytego życia. W przypadku śmierci nagłej i przedwczesnej szczególnie mocno ujawnia się poczucie przerwania czegoś, co mogło się jeszcze rozwijać. Różnica ta pozwala zrozumieć, dlaczego niektóre wydarzenia są odbierane jako wyjątkowo absurdalne.

### 3.2 Zaskakujące uderzenie pioruna

Przywołany został przykład około trzydziestoletniego mężczyzny, który zginął wskutek uderzenia pioruna. Istotna dla argumentacji była nagłość zdarzenia: chodziło o pierwszy piorun zwiastujący burzę, zanim można było odpowiednio rozpoznać niebezpieczeństwo i się schronić. Poczucie nieporządku wiąże się tutaj z gwałtownością oraz nieprzewidywalnością śmierci. Wydarzenie trudno wpisać w oczekiwanie, że człowiek może rozpoznawać zagrożenia i w rozsądny sposób ich unikać.

### 3.3 Wypadek samochodowy

Kolejnym przykładem był wypadek w Krakowie, w którym pojawiła się prędkość około **70 km/h przy ograniczeniu do 30 km/h**. Wskazano, że na tym odcinku wielu kierowców poruszało się z podobną prędkością. W zdarzeniu zginęło dwoje rodziców, a niemowlę trafiło do szpitala. Nie rozstrzygnięto jego dalszych losów. W przykładzie zaznaczono również, że nie chodziło o jazdę pod wpływem alkoholu.

Znaczenie tego przykładu polega na zestawieniu uchybienia z rozmiarem tragedii. Przekroczenie dozwolonej prędkości pozostaje uchybieniem, a zarazem jego następstwa mogą przybrać postać utraty życia przez dwie osoby oraz dramatycznej zmiany sytuacji ich dziecka. Przedmiotem rozważań jest **niewspółmierność przewinienia i konsekwencji**, a nie zniesienie odpowiedzialności za własne działanie. Porównanie pokazuje, że rozmiar skutków nie zawsze odpowiada temu, jak człowiek ocenia ciężar samego uchybienia.

### 3.4 Dziecko pozostawione w samochodzie

Podobną funkcję pełni przykład matki, która podczas upału pozostawiła niemowlę w samochodzie. Chwila nieuwagi zakończyła się śmiercią dziecka, a dla matki i całej rodziny stała się tragedią o trwałych następstwach. Właśnie zestawienie krótkiego momentu nieuwagi z nieodwracalnym skutkiem ujawnia dramat omawianego problemu.

W tym przypadku znaczenie ma nie tylko sama śmierć, lecz także długotrwałość cierpienia osób, które pozostały przy życiu. Skutek jednego zdarzenia może określić dalsze życie całej rodziny. Poczucie, że coś jest nie tak, odnosi się więc także do braku proporcji między chwilowym działaniem lub zaniedbaniem a rozległością jego konsekwencji.

### 3.5 Sens zestawienia tych przykładów

Przywołane wydarzenia pozwalają wyodrębnić dwa powiązane aspekty doświadczenia nieporządku. Pierwszym jest nagłość i absurdalność śmierci; drugim niewspółmierność następstw do przewinienia. W potocznym oczekiwaniu porządku drobniejszemu uchybieniu powinien odpowiadać odpowiednio ograniczony skutek. Rzeczywistość pokazuje jednak, że niewielki błąd lub moment nieuwagi może uruchomić następstwa, których nie da się już odwrócić.

Należy przy tym odróżniać **winę, konsekwencję i karę**. W rozpatrywanych przykładach analizowane są następstwa wydarzeń oraz ich niewspółmierność do ludzkiego działania. Samo stwierdzenie tej niewspółmierności nie przesądza, że określona tragedia jest karą. Zachowanie tego rozróżnienia pozwala właściwie uchwycić punkt wyjścia wykładu.

## 4 Słabość woli i rozdwojenie chcenia

Doświadczenie nieporządku dotyczy także wnętrza człowieka. Jednym z jego codziennych przejawów jest **słabość woli**. Człowiek chce osiągnąć pewne dobro, uznaje potrzebę podjęcia działania, a mimo to doświadcza oporu wobec wykonania tego, co sam uważa za pożądane. Jego zamierzenie i rzeczywista gotowość do działania nie pozostają w pełnej zgodności.

Ilustruje to przykład pisania doktoratu. Można chcieć napisać pracę, traktować ten zamiar poważnie i uznawać go za własny cel, a jednocześnie w konkretnej chwili nie chcieć usiąść do pracy. Pojawia się rozdwojenie, które daje się oddać zdaniem: **chcę to zrobić, ale nie chce mi się tego robić**. Nie chodzi tu

przede wszystkim o ograniczenie wynikające ze słabości ciała, choroby czy zmęczenia. Akcent pada na napięcie obecne w samym chceniu.

W tym kontekście przywołano św. Pawła jako autora podejmującego problem wewnętrznego rozdwojenia człowieka. Dla obecnego etapu rozważań istotne jest samo rozpoznanie, że człowiek nie zawsze działa zgodnie z tym, czego chce i co uznaje za właściwe. Poczucie nieporządku nie ogranicza się zatem do wydarzeń zewnętrznych ani do obserwowania postępowania innych ludzi. Obejmuje również własne doświadczenie działania.

Przykład słabości woli poszerza zakres refleksji. Nieprawidłowość świata ujawnia się zarówno w tragicznych zdarzeniach, jak i w zwyczajnej, powtarzającej się trudności podejmowania dobrego działania. Dlatego do zrozumienia problemu nie wystarcza wskazanie szczególnie rzadkich katastrof. Potrzebne jest także przyjrzenie się codziennemu funkcjonowaniu własnej woli.

## 5 Powodzenie społeczne a uzdolnienia i zasługi

Intuicja nieporządku ma również wymiar społeczny. Nie istnieje prosta zależność, zgodnie z którą najzdolniejsi, najbardziej pracowici i uczciwi ludzie zawsze zajmują najwyższe pozycje oraz osiągają największe powodzenie. Uzdolnienia i właściwe postępowanie mogą sprzyjać sukcesowi, lecz nie gwarantują go. Przedmiotem rozważań jest brak koniecznej proporcji między wartością ludzkiego działania a jego społecznymi rezultatami.

Trzeba odróżnić **dwa rodzaje sytuacji**. W pierwszym powodzenie jest osiągane za pomocą środków niemoralnych. Ktoś potrafi się wypromować i uzyskać przewagę dzięki postępowaniu, które nie odpowiada kryteriom uczciwości. W takim przypadku można wskazać działanie konkretnej osoby jako element wyjaśniający powstałą niesprawiedliwość.

W drugim przypadku nie trzeba zakładać czyjegoś nieuczciwego postępowania. Dwie osoby mogą być podobnie uzdolnione i pracowite, a mimo to ich drogi życiowe rozchodzą się wskutek odmiennych okoliczności. Jedna nawiązuje kontakt, który umożliwia jej rozwój zawodowy. Druga nie otrzymuje podobnej szansy i podejmuje pracę przy sklepowej kasie, w której nie wykorzystuje swoich uzdolnień. Wśród obrazów ilustrujących powodzenie pojawiła się również możliwość występowania w salach koncertowych.

Istotne jest to, że nierówność rezultatów nie musi odzwierciedlać różnicy talentu ani włożonego wysiłku. Na sukces wpływają również spotkania, kontakty i okoliczności określane potocznie jako szczęście. Tę sytuację można odbierać jako niesprawiedliwość losu, mimo że nie da się jej w całości przypisać konkretnemu niemoralnemu czynowi.

Rozróżnienie obu przypadków chroni przed zawężeniem problemu do indywidualnej nieuczciwości. Omawiane doświadczenie jest szersze: dotyczy tego, że powodzenie nie zawsze przypada w udziale osobom, których zdolności, praca i postępowanie zdawałyby się je uzasadniać. Nie wynika z tego, że uczciwi ludzie nie odnoszą sukcesów. Chodzi o to, że rzeczywiste relacje między zasługami i powodzeniem nie tworzą przejrzystego, niezawodnego porządku.

# 6 Biblijny i literacki wyraz doświadczenia nieporządku

## 6.1 Psalm 73

Opisane doświadczenie znajduje wyraz w Psalmie 73, przywołanym pod tytułem **„Zagadka powodzenia grzesznika”**. Punktem napięcia jest zestawienie przekonania o dobroci Boga wobec ludzi prawych z obserwacją pomyślności tych, których postępowanie jest nieprawe. Ich zdrowie, dostatek i pozorna wolność od cierpień mogą budzić zazdrość oraz zachwiać pewnością obserwatora.

Istotą problemu jest odwrócenie oczekiwanej relacji między prawością a życiowym powodzeniem. W przywołanej części psalmu pojawia się także pytanie o Bożą wiedzę: czy Bóg dostrzega to, co dzieje się w świecie? Wątpliwość wyrasta z obserwacji rzeczywistości, która nie układa się zgodnie z prostym oczekiwaniem sprawiedliwego porządku.

Psalm pozwala dostrzec, że trudność ta została rozpoznana i wyrażona wewnątrz tradycji biblijnej. Sam fakt religijnej wiary nie usuwa doświadczenia nieporządku ani pytań, jakie ono rodzi. Na obecnym etapie rozważań tekst służy przede wszystkim wyraźnemu postawieniu problemu. Potrzebne jest zatrzymanie się przy doświadczeniu, zanim zostaną rozwinięte sposoby jego teologicznego wyjaśnienia.

## 6.2 Sonet 66 Szekspira

Drugim odniesieniem jest **Sonet 66 Szekspira w przekładzie Barańczaka**. Przywołano także jego wykonanie wokalne przez Sojkę. Utwór ukazuje świat, w którym właściwy porządek wartości ulega odwróceniu: miernota zyskuje uznanie, prawość nie otrzymuje należnego miejsca, a dobro zostaje podporządkowane złu. Skumulowanie takich doświadczeń prowadzi do znużenia światem.

Pragnienie odejścia zostaje w zakończeniu powiązane z więzią z drugim człowiekiem. Odejść oznaczałoby pozostawić go samego wobec tego samego świata, którego nieporządek wywołuje cierpienie. Dzięki temu literacki obraz obejmuje zarazem ciężar egzystencji i znaczenie relacji, która powstrzymuje przed opuszczeniem drugiej osoby.

Zestawienie sonetu i psalmu pokazuje, że intuicja nieporządku nie jest wyłączną własnością jednego języka ani jednego środowiska religijnego. Może znajdować wyraz w modlitwie, poezji i codziennym doświadczeniu. Przywołane teksty pomagają uchwycić jej treść oraz intensywność. Celem jest realistyczne rozpoznanie problemu, do którego będzie się odnosiła dalsza refleksja teologiczna.

# 7 Stan niesprawiedliwości i znaczenie właściwego porządku

Omawiany stan zostaje określony jako **stan niesprawiedliwości**, przeciwstawiony **stanowi pierwotnej sprawiedliwości**. Pojęcie sprawiedliwości wymaga tutaj szerszego rozumienia niż wyłącznie ocena moralna pojedynczego czynu lub osoby. Chodzi o zgodność rzeczywistości z właściwym jej porządkiem, o to, że rzeczy mają się tak, jak powinny.

W tym kontekście przywołano hebrajskie określenia **sedek** i **sedeka** oraz łacińskie **ordo**. Służą one objaśnieniu związku sprawiedliwości z porządkiem. Dla argumentacji zasadnicze znaczenie ma przejście od wąskiego pytania, czy ktoś postępuje uczciwie, do szerszego pytania, czy dana sytuacja odpowiada właściwej relacji rzeczy i osób.

Pomocny jest przykład zapowiedzianych zajęć. Uczestnicy przychodzą na wykład o grzechu pierworodnym, zgodnie z podanym wcześniej przedmiotem. Gdyby zamiast tego otrzymali bez

odpowiedniego wyjaśnienia wykład o modernizmie w Kościele, uznaliby, że coś się nie zgadza. Ich oczekiwanie wynikałoby z wcześniej ustalonego porządku zajęć. Podobnie pasażer, który kieruje się rozkładem jazdy, spodziewa się przyjazdu autobusu w przewidzianym czasie. Niezgodność rzeczywistego przebiegu wydarzeń z tym porządkiem zostaje doświadczona jako sytuacja, w której coś jest nie tak.

Przykłady te pozwalają rozszerzyć rozumienie niesprawiedliwości poza najbardziej oczywiste przypadki moralnego zła. Omawiane pojęcie obejmuje także niezgodność z właściwym układem, zawodność oczekiwanych relacji i zakłócenie działania rzeczy. Dlatego doświadczenie niesprawiedliwości świata jest szersze niż wyliczenie pojedynczych grzechów ludzi.

**Pierwotna sprawiedliwość** zostaje na tym etapie wstępnie scharakteryzowana jako taki stan, w którym nie byłoby podstaw do wypowiadania zdania „coś jest nie tak". Stanowiłaby właściwy porządek, przeciwstawiony niezgodnościom rozpoznawanym w obecnym doświadczeniu. Chodzi o miarę zgodności rzeczywistości z tym, jaka powinna być, a nie o obietnicę spełnienia każdego dowolnego życzenia człowieka.

Świat znany z codziennego życia jest jednak światem, w którym dostrzega się liczne zakłócenia. Śmierć, niewspółmierność następstw do przewinień, słabość woli oraz brak proporcji między zasługami a powodzeniem ukazują różne wymiary tego samego ogólnego doświadczenia. Wprowadzenie pojęcia pierwotnej sprawiedliwości pozwala określić przeciwstawny punkt odniesienia dla dalszych rozważań.

## 8 Pytanie o stan pierwotny

Trzeba odróżnić **rozpoznanie obecnego nieporządku** od **przekonania, że kiedyś istniał inny stan**. Pierwsze z tych twierdzeń może wynikać bezpośrednio z doświadczenia. Drugie dotyczy już sposobu rozumienia początków i wymaga osobnej podstawy. Samo poczucie, że rzeczy nie powinny się tak układać, nie rozstrzyga jeszcze, czy rzeczywistość wcześniej wyglądała inaczej ani w jaki sposób miałoby do tego dojść.

Możliwa jest postawa, w której człowiek dostrzega nieporządek, ale uznaje go za zwyczajną, zastaną właściwość świata. Stwierdza, że świat po prostu taki jest, i próbuje odpowiednio się wobec niego zdystansować. Nie musi przy tym podejmować pytania o wcześniejszy stan ani o przyczynę przejścia od jednego porządku do drugiego.

Dla części osób podejmujących refleksję bez odwołania do objawienia punktem odniesienia może być **stan natury**. W takim ujęciu powstaje pytanie, czy obecny nieporządek wiąże się z tym, co człowiek uczynił z pierwotną sytuacją, rozwijając kulturę oraz życie społeczne. Jest to jedna z zapowiedzianych możliwości interpretacji. Nie oznacza wspólnego stanowiska wszystkich niewierzących ani utożsamienia stanu natury z chrześcijańskim rozumieniem pierwotnej sprawiedliwości.

W rozważaniach pojawia się zatem odróżnienie odpowiedzi odwołujących się do objawienia oraz odpowiedzi formułowanych na drodze refleksji myślowej. Rozróżnienie dotyczy podstaw przyjmowanego wyjaśnienia. Nie przeciwstawia ludzi wierzących ludziom zdolnym do myślenia. Pozwala natomiast zauważyć, że wspólne doświadczenie nieporządku może prowadzić do różnych sposobów ujmowania ludzkich początków oraz genezy obecnej sytuacji.

## 9 Grzech pierworodny i znaczenie odkupienia

Nauka o grzechu pierworodnym zostaje wprowadzona jako odpowiedź na pytanie o sytuację, w której znajdują się człowiek i świat. Punktem wyjścia są pytania: **dlaczego tak jest oraz jak do tego doszło**.

Rozważania o początkach mają więc znaczenie dla rozumienia aktualnego doświadczenia. Nieporządek nie jest wyłącznie problemem przeszłości. Nadal rozpoznaje się go w wydarzeniach, relacjach społecznych i własnym działaniu.

Można przywyknąć do tego stanu tak dalece, że przestaje on budzić pytania. Niesprawiedliwość, wewnętrzne rozdwojenie i tragiczne następstwa zdarzeń bywają traktowane jako oczywiste składniki życia. Rozpoczęcie refleksji wymaga jednak dostrzeżenia problemu właśnie tam, gdzie codzienna akceptacja zastanej rzeczywistości skłania do uznania, że niczego już nie trzeba wyjaśniać.

Rozpoznanie tej sytuacji przygotowuje do zrozumienia **odkupienia i zbawienia**. Określenie Chrystusa jako Zbawiciela świata nabiera treści w związku z pytaniem, z jakiej sytuacji człowiek potrzebuje być zbawiony. Jeżeli nie dostrzega się realności problemu, samo słowo „zbawienie" może pozostać poprawną formułą, której znaczenie nie zostało osobiście uchwycone.

Pierwsze zajęcia prowadzą zatem do postawienia pytania o potrzebę zbawienia przez rozpoznanie ludzkiej kondycji. Przyglądanie się temu doświadczeniu bywa trudne, ponieważ wymaga zatrzymania się przy cierpieniu, niesprawiedliwości i własnym rozdwojeniu. Jest jednak potrzebne, aby dalsza refleksja nad grzechem pierworodnym i odkupieniem dotyczyła rzeczywistego problemu człowieka. Związek między tymi zagadnieniami wyjaśnia również, dlaczego kurs będzie obejmował zarówno problematykę stworzenia i ludzkich początków, jak i soteriologię oraz naukę o łasce.

# 10 Zaliczenie i organizacja kursu

## 10.1 Forma i warunki zaliczenia

Podstawową formą zaliczenia jest **test wielokrotnego wyboru**. Wybór tej formy uzasadniono warunkami organizacyjnymi: liczbą uczestników, ograniczeniami czasowymi egzaminu ustnego oraz brakiem możliwości rzetelnego przeczytania i omówienia odpowiedniej liczby dodatkowych prac pisemnych. Praca pisemna nie została przewidziana jako zwykła forma zaliczenia tego kursu.

| Element | Ustalenie z pierwszych zajęć |
|---|---|
| Liczba pytań | 11 |
| Czas | 2 minuty na pytanie i 3 minuty dodatkowe, łącznie 25 minut |
| Próg zaliczenia | 6 poprawnych odpowiedzi z 11 |
| Sposób oceniania odpowiedzi | Wymagany jest pełny zestaw poprawnych wskazań; odpowiedź częściowa nie jest zaliczana |
| Termin zerowy | Dobrowolne podejście zapowiedziane na 6 maja 2027 r. o godz. 9.00 |
| Bonus w terminie zerowym | Dodatkowy 1 punkt po uprzednim osiągnięciu progu zaliczenia |
| Oficjalna data egzaminów z teologii ogólnej | 10 czerwca 2027 r., zgodnie z planem zajęć |

**Bonus nie zastępuje uzyskania minimum zaliczeniowego.** Najpierw trzeba zdobyć co najmniej 6 punktów. Dopiero potem punktacja zostaje zwiększona o 1. Przykładowo wynik 6 punktów zostaje podniesiony do 7; wynik 5 punktów nie daje podstaw do zastosowania bonusu. W podanym przykładzie 6

punktów odpowiada ocenie dostatecznej, a 7 punktów ocenie dostatecznej plus. Podwyższenie dotyczy punktacji, a nie automatycznego zwiększenia oceny o cały stopień.

Termin zerowy został przedstawiony jako możliwość wcześniejszego, dobrowolnego podejścia do testu. Datę 6 maja i godzinę 9.00 podano na pierwszych zajęciach; w oficjalnym planie 6 maja jest ostatnią datą zajęć ogólnych, a 10 czerwca datą egzaminów. Są to dwie odrębne informacje organizacyjne. Podane zasady odnoszą się do zapowiedzi z początku kursu.

## 10.2 Równe warunki i uczestnictwo

Podkreślono równość warunków egzaminowania. Nie przewidziano dowolnie uzgadnianych indywidualnych terminów ani osobnych form zaliczenia zależnych od sytuacji poszczególnych uczestników. Także osoby przebywające za granicą i nieuczestniczące regularnie w wykładach mają spełnić te same wymagania dotyczące materiału. Zasady nie dają podstaw do zakładania, że zestawy pytań w różnych terminach będą identyczne.

Sama obecność na zajęciach nie jest podstawą wystawienia oceny w systemie przyjętym przez wykładowcę. Nie znosi to jednak odrębnych wymagań frekwencyjnych uczelni ani jej zasad dopuszczenia do egzaminu. Formalne kwestie nieobecności i zwolnień należą do organizacji studiów, a nie do zmiany wymagań merytorycznych kursu.

Wspomniano o możliwości wyjątkowego zaliczenia w toku semestru za szczególnie trafne i błyskotliwe pytanie lub wypowiedź. Jest to sytuacja wyjątkowa, a nie zwykły system punktów za aktywność. Podstawową zapowiedzianą formą sprawdzenia wiedzy pozostaje test.

W części organizacyjnej przekazano również prośbę o nienagrywanie zajęć, z uwagi na późniejsze rozpowszechnianie nagrań oraz obecność wypowiedzi innych uczestników. Wskazano możliwość wzajemnego udostępniania notatek.